

УДК 599.742 (477)

СПОСТЕРЕЖЕННЯ ЗА ВОВЧОЮ ЗГРАЄЮ НА ТЕРИТОРІЇ УЖСЬКОГО МИСЛИВСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

Марина ШКВИРЯ, Михайло КОЛЕСНИКОВ

Спостереження за вовчою зграєю на території Ужського мисливського господарства. — М. Шквиря¹, М. Колесніков². — Робота містить результати спостереження за вовчою зграєю на території Ужського мисливського господарства, що входить до складу Чорнобильської зони. Спостереження проводили у грудні–березні 2002–2003 рр. Облік тварин здійснювали за слідами. Регіструвалися місцезнаходження тварин на певній території протягом доби. Встановлено, що на Поліссі етологія вовчих зграй в умовах заповідного режиму території, в даному випадку на території Ужського мисливського господарства, є найбільш природною для виду в цілому.

Ключові слова: вовк, використання території, Чорнобильська зона.

Адреса: Інститут зоології ім. Шмальгаузена НАН України, вул. Б. Хмельницького, 15, Київ, 01601, Україна.

E-mail: ¹ — carnivora_kiev@mail.ru; ² — kolesnikov@eicb.lugansk.ua.

Observations of the wolves' pack on the territory of Uzhskiy hunting economy. — M. Shkvyrya¹, M. Kolesnikov². — The article contains the observation results of wolves' pack on the territory of Uzhskiy hunting economy (which is part of the Chernobyl zone). The observations were carried out from December till March 2002-2003. The registration was conducted by tracking. The locations of animals on the territory were registered during one day. It was determined that the behavior of the wolves' pack in Polissja in conditions of the nature resort (that is on the territory of Uzhskiy hunting economy) is most typical of the species in general.

Key words: wolf, the usage of the territory, Chernobyl zone.

Address: Schmalhausen Institute of Zoology NASU, Bohdan Khmelnytskyi str, 15, Kyiv, 01601, Ukraine.

E-mail: ¹ — carnivora_kiev@mail.ru; ² — kolesnikov@eicb.lugansk.ua.

Вступ

Відселення людей із зони відчуження після чорнобильської катастрофи обумовило унікальні умови для популяцій великих ссавців, зокрема вовка. Останнім часом спостерігається висока щільність цього виду та інтенсивність процесів розселення особин на прилеглі території. Стан популяції вовка та його етологія на даній території є недостатньо дослідженими.

Матеріал та методика обліку

Природні умови. Облік проведено на території Ужського мисливського господарства (МГ), що входить до складу Чорнобильської зони, у грудні–березні 2002–2003 рр. На цій території знаходяться відселені та малолюдні села, протікає р. Уж з притоками Грезля, Радинка та Бобер, є густа сітка каналів. Ліс мішаний, є верхові болота, значну площу займають закинуті сільськогосподарські поля. На території Ужського МГ рідко з'являється автотранспорт, незначним є рівень людського відвідування, проте трапляються випадки браконьерства. Радіаційне забруднення в середньому становить 12–15 мкР, проте місцями – перевищує 60 мкР на годину.

Погодні умови під час обліків були такі: температура повітря становила від –18 до –25°C у грудні та від –3 до –7°C у лютому–березні; значних опадів не було; глибина снігового покриву коливалась від 1 до 30 см.

Техніка обліку. Облік вовка та дослідження особливостей використання вовчою зграєю території проводили за слідами (відбитками лап, сечовими мітками, іншими слідами життєдіяльності). Ідентифікацію можна вважати об'єктивною за рахунок того, що проміри слідових відбитків робили на одному й тому ж субстраті – тонкому шарі першого снігу на промерзломому ґрунті, що дає чіткі відбитки з незначним викривленням реальних розмірів.

Результати та їх обговорення

Чисельність. Під час обліку за слідами встановлено кількість особин на обліковій території: п'ять. Кількість вовків у зграї визначали за розходженнями паралельних відбиткових ланцюжків та ідентифікацією тварин за вимірами відбитків лап (табл. 1).

Таблиця 1. Проміри слідових відбитків вовка
Table 1. Size of wolves tracks (average meanings for 25 footprint measurements).

№ особини	Довжина, см	Ширина, см	Тип субстрату
1	10,2	7,2	Тонкий шар інею на промерзломому піску
2	8,7	6,7	Тонкий шар інею на промерзломому піску
3	8,4	5,0	Тонкий шар інею на промерзломому піску
4	10,0	5,7	Перший сніг на промерзломому ґрунті
5	9,4	6,3	Перший сніг на промерзломому ґрунті

Тварини найчастіше тримались групами по 2–3 особини. Значно рідше траплялись слідові ланцюжки однієї або 4–5 особин.

Реакції на сліди життєдіяльності інших тварин. За свіжими відбитками лап встановлено факт невдалого полювання пари вовків на зайця. Одна тварина обходила здобич по колу, у той час як інша, не ховаючись, переслідувала зайця, виганяючи його на партнера. Відмічено факти переслідування кабана (за слідами). В екскрементах знаходили залишки зайця і кабана.

Для даної території є характерним природний баланс компонентів в харчуванні вовка Основним компонентом у харчуванні являються дикі копитні [3]. У цьому Чорнобильська зона є унікальною, оскільки там зберігається природний баланс в системі “хижак–жертва”.

Поведінка по відношенню до людини. Територія, на якій проводився облік, є малолюдною, хоча села, прилеглі до 30-кілометрової зони, — заселені та з'єднані між собою транспортною сіткою. Полювання обмежене і переважно нелегальне. У зв'язку із радіаційним забрудненням внаслідок чорнобильської катастрофи рекреаційного навантаження тут немає.

Ці фактори зумовлюють певні особливості поведінки тварин по відношенню до людини. Відмічено факти підходу вовків на відстань до 10 метрів до намету зі спостерігачами (подібні випадки фіксувались тричі).

Також за слідами спостерігали маршрут вовка по шосе між двома селами. При цьому тварина заходила в село до перших будівель і тільки потім звертала до поля і задніх дворів.

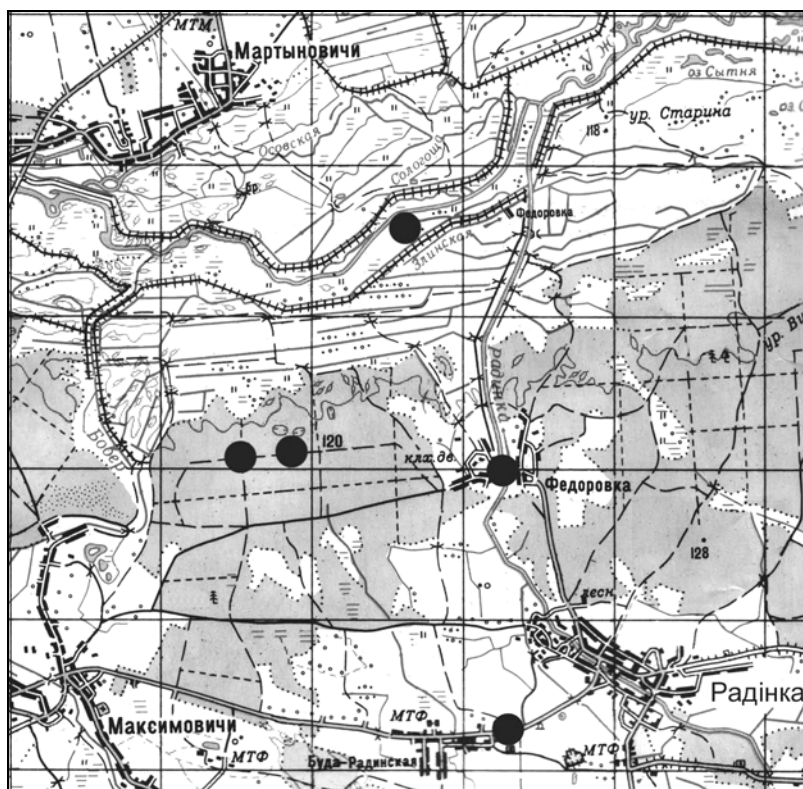


Рис. 1. Розподіл членів зграї на території протягом однієї доби (мірило 1:100 000). Позначення: темне коло – місце перебування вовка (реєстрація за відбитками лап).

Fig. 1. Distribution of members of wolf gang on the territory during one day (scale 1:100 000). Sign: dark circles mean locations of wolf (by tracks).

Загалом для вовчих зграй Чорнобильської зони є характерним постійне обстеження територій поблизу населених пунктів. Окрім цього, необхідно відмітити зміщення межі периферійної зони ділянки зграї в бік населених пунктів. Подібне явище характерне для заповідних територій, особливо для Полісся [2].

Маркувальна активність. Спостерігали підвищення маркувальної активності на початку березня під час тривання шлюбного періоду. Також фіксували погребі, значна кількість яких, можливо, характеризує дану територію як периферійну зону індивідуальної території зграї [1].

Використання території. Вовки часто трималися за межі зони у лісі поблизу жилих сел. Нерідко спостерігали переходи хижаків біля річок і каналів. Відмічено факт заходу вовків до відселеного села на території Чорнобильської зони.

Хижакі розподілялись на досліджуваній території більш-менш рівномірно. Картування слідів ідентифікованих особин з допомогою GPS дало змогу прослідкувати розподіл і переміщення членів зграї на території протягом доби (рис. 1).

Подяки. Автори щиро дякують С. М. Жилі, Г. В. Бумару за консультації при плануванні дослідження, а також І. В. Загороднюку за допомогу під час підготовки рукопису до друку.

1. Бибигов Д. И. Волк: Происхождение, систематика, морфология, экология. – М: Наука, 1985. – С. 415–416.
2. Жила С. М. Вовки Українського Полісся: динаміка чисельності та деякі питання моніторингу // Поліському природному заповіднику – 30 років: Зб. наук. праць. – Житомир, 1999. – Вип. 1. – С. 106–115.

Варто зауважити на доцільність використання GPS для підвищення середньої точності при картуванні. Також це дає можливість здійснити збір точної інформації, що стосується місцеположення тварин на території дослідження [4].

Висновки

1. Етологія вовчих зграй в умовах заповідного режиму території Полісся, в даному випадку на території Ужського мисливського господарства (що фактично є заповідною територією), є найбільш природною для виду в цілому.
2. Хижаки рідко навідують населені пункти, не виявляють агресивності до людини та стараються уникати відкритої зустрічі з нею.
3. Основним компонентом харчування є дикі тварини. За умов оптимального керування популяціями вовк є незамінним елементом сучасних екосистем.
4. Спостерігається зміщення межі периферійної зони індивідуальної ділянки зграї до населених пунктів.

3. Сокур І. Т. Савці фауни України та їх господарське значення. – К.: Держучпедвидав, 1960. – С. 72–73.
4. Jedrzejewska B., Jedrzejewski W. Ekologia zwierząt drapieżnych Puszczy Białowieskiej. – Warszawa: Wydawnictwo Naukowe, 2001. – 460 p.

Отримано: 1 грудня 2004 р.

Прийнято до друку: 23 червня 2005 р.